

УДК 336.22

Голіков С.С.

*аспірант кафедри фінансів економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПОДАТКОВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню місця та ролі податкової безпеки в системі фінансової безпеки України. В роботі досліджена сутність терміну «податкова безпека», її взаємозв'язок та взаємовплив із фінансовою безпекою. Зроблено висновок, що для забезпечення розвитку економіки нашої держави необхідно дотримуватися усіх без винятку умов відповідності показників податкової безпеки вимогам фінансової безпеки держави.

Ключові слова: безпека, податки, оподаткування, податкова безпека, фінансова безпека.

Голіков С.С. НАЛОГОВАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию места и роли налоговой безопасности в системе финансовой безопасности Украины. В работе исследована сущность термина «налоговая безопасность», ее взаимосвязь и взаимовлияние с финансовой безопасностью. Сделан вывод, что для обеспечения развития экономики нашего государства необходимо соблюдать все без исключения условий соответствия показателей налоговой безопасности требованиям финансовой безопасности государства.

Ключевые слова: безопасность, налоги, налогообложения, налоговая безопасность, финансовая безопасность.

Golikov S.S. TAX SECURITY AS PART OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

The purpose of the paper is to study the place and role of tax security in Ukraine's financial security system. The paper studies the essence of the term "tax security", its interconnection and investigated interaction with financial security. The paper analyses that to ensure the development of the economy of our state, it is necessary to observe all the conditions of compliance of the indicators of tax safety with the requirements of financial security of the state.

Keywords: security, taxes, taxation, tax security, financial security.

Постановка проблеми. Податки є основним джерелом наповнення дохідної частини бюджету держави, кошти від яких необхідні задля виконання державою покладених на неї функцій – соціальні, економічні, оборонні, правоохоронні тощо. Крім того, роль оподаткування в сучасних економічних умовах є формувати сприятливі фінансові відносини між фізичними та юридичними особами.

В умовах кризових явищ у економіці, ефективність податків та податкової політики загалом спроможні суттєво вплинути на стан фінансової безпеки держави, яка є однією із найважливішою складовою економічної безпеки держави, оскільки без фінансових ресурсів жодне завдання держави не можна буде вирішити. Проблема реформування системи оподаткування наразі є найбільш актуальною, а для більш ретельного розуміння які саме заходи слід запроваджувати, необхідно детально розглянути взаємозв'язок та взаємовплив податкової безпеки із фінансовою безпекою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчивши та проаналізувавши роботи як вітчизняних, так і іноземних науковців, можна зробити висновок, що у вчених існує однакове трактування поняття «податкова безпека» в цілому, хоча є певні відмінності у визначеннях та поглядах авторів. Тому ми вважаємо за необхідне зосередитися на найбільш повних та точних визначеннях вітчизняних та іноземних спеціалістів для розробки власного бачення поняття податкова безпека.

Згідно досліджень В. Ішенка, податкова безпека є частиною фінансової безпеки країни, яка характеризується наявною сформованою податковою системою та оптимальним рівнем оподаткування, що дозволяє бюджету отримувати достатній дохід для виконання покладених на державу функцій, розвиває реальний сектор економіки та забезпечує необхідний захист населення.

О. Барановський стверджує, що податкова безпека є станом податкової сфери, якому характерні захищеність інтересів суб'єктів господарювання, еконо-

мічна незалежність податкової системи, стабільності законодавства, можливості системи до самовдосконалення та саморозвитку, можливість не тільки виявлення, але й запобіганням загрозам оподаткування на ранніх етапах та здатність системи оподаткування виконувати всі функції податків [2].

А. Сухоруков визначає податкову безпеку як підсистему національної безпеки держави, тобто стан, коли забезпечується захист та раціональний розвиток усієї податкової системи, податкові інструменти захищають національні інтереси держави, підтримують соціальну та економічну стабільність суспільства, генерують необхідні фінансові ресурси для органів влади для виконання покладених на них функцій та забезпечують захист від потенційних загроз податкової системи [8].

Ю. Іванов розглядає податкову безпеку як підсистему економічної безпеки, що здатна впливати на фінансове забезпечення всіх її складових [6]. І. Тимофеева визначає податкову безпеку як певний стан податкової системи, при якому гарантується захист інтересів держави, підприємницьких структур та населення від дії зовнішніх та внутрішніх загроз. Д. Тіхонов розуміє під податковою безпекою такий стан економіки, коли забезпечений постійний потік податкових надходжень до бюджету, захищаються національні інтереси, соціально спрямовується податкова політика та присутній достатній потенціал для оборони держави. І. Волошин визначає податкову безпеку як метод забезпечення права держава на доходи, отримані від податкових надходжень та показує здатність протистояти загрозам при наповненні податковими платежами [4].

Як видно, складність поняття «податкова безпека» полягає в тому, що існують різноманітні погляди вчених на тлумачення даного визначення. Це викликано тим, що частина науковців звертають увагу на основні властивості оподаткування та можливості незалежно функціонувати, а інші звертають увагу на здатності захищати інтереси держави та платників податків.

Постановка завдання. На основі даного дослідження сформувавши уяву про місце податкової безпеки у фінансовій безпеці держави для подальшого вироблення основних заходів щодо поліпшення поточного становища. Крім того, як результат цього дослідження мають бути виявлені слабкі місця податкової безпеки, вирішення яких будуть відображені у подальших дослідженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед складових фінансової безпеки податкова безпека є фундаментальною основою, яка забезпечує фінансовими ресурсами усі складові фінансової безпеки. Роль податків надзвичайно важлива, адже вони впливають на функціонування всіх суб'єктів господарювання та є інструментом регулювання економіки. Таке призначення податків притаманне усім без виключення країн світу. Податкову безпеку держави необхідно розглядати як самостійний об'єкт дослідження через достатність надходжень від податків до бюджету та вплив податкового тиску на суб'єктів господарювання. Лише збалансованість необхідної кількості податкових надходжень разом з ефективним податковим тиском здатні визначити ефективність економіки в цілому.

Для початку слід враховувати багатоаспектність терміну податкова безпека держави, складні взаємозв'язки її елементів та поєднання інтересів індивідумів, підприємств, регіонів та держави у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку. Варто виділити податкову безпеку індивідуального платника податку, що означає такий його стан, за якого досягається мінімальні податкові ризики за умов дотримання законодавства; податкову безпеку регіону, що означає такий стан оподаткування на певній території, що визначається рівнем місцевого оподаткування; податкову безпеку держави, що означає такий стан податкової безпеки, при якій існує досконале законодавство, присутній справедливий та доречний рівень оподаткування; міжнародна податкова безпека, що означає таку безпеку, яка забезпечує податкову безпеку міжнародним об'єднанням та організаціям [8].

Держава має беззаперечну керівну роль в процесі забезпечення економічної безпеки держави, дії якої можуть не узгоджуватися із власною економічною безпекою. Це пояснюється необхідністю виконання державою функції гаранта державних інтересів. Тому необхідним є дослідження узгодження державних, корпоративних та індивідуальних інтересів.

Для того щоб національна податкова безпека була досягнута, усі елементи податкової системи мають відповідати вимогам національної економічної безпеки. Тому можна констатувати про чітку залежність національної безпеки від ступеня розвинутої та ефективності податкової політики, можливості пристосування до змін податкової системи.

Сама ж національна податкова безпека може бути визначена як такий стан податкової системи, що характеризується стабільністю та ефективністю, передбачає спроможність захисту національних економічних інтересів та протистоянню загрозам, здатність розвивати та реалізовувати податковий потенціал, ефективно використовувати конкурентні переваги податкової системи в сучасних умовах.

Податкова безпека держави може бути визначена ефективністю податкової політики держави, що поєднує податкові інтереси як держави, так і індивідумів. Із фіскальної точки зору, проблема податкової безпеки може бути зведена до забезпечення державою певного обсягу надходжень від податків, який є оптимальним для виконання її функцій [6, с. 9-10].

Податкова безпека може бути досягнута при такому стані в економіці, при якому збігаються інтереси держави та платників податків шляхом економічно-обґрунтованої кількості та величини податків, чіткості та прозорості їх стягнення на основі досконалого податкового законодавства та принципу справедливості.

З точки зору фіскальної достатності, забезпечення податкової безпеки відбувається через отримання такого обсягу податкових надходжень, який необхідний для виконання функцій, які покладені на державу. Фіскальна безпека також залежна від податкової безпеки, на неї впливають численні податкові пільги.

Провівши дослідження сутності «податкової безпеки» можна помітити, що науковці розуміють її як форму безпеки, яка має забезпечувати такі умови взаємодії держави, підприємницьких структур та особи, щоб був досягнутий принцип взаємної відповідальності суб'єктів господарювання. Складність дослідження даного терміну полягає в тому, що автори по різному визначають властивості даної категорії [7, с. 3-40]. По-перше, податкова безпека характеризує стан захисту інтересів платників та тих, хто розподіляє валовий внутрішній продукт через систему оподаткування. По-друге, це здатність системи вчасно виконувати свої функції та вчасно реагувати на будь-які зміни. По-третє, вміння та спроможність реагувати на ризики та небезпеки, ліквідувати, мінімізувати, приймати чи ігнорувати їх вплив на учасників податкової безпеки. З цього видно, що єдиного підходу поки що не існує на тлумачення поняття «податкова безпека».

Необхідно всесторонньо досліджувати даний економічний термін, а саме проаналізувати економічну, соціальну та правову природу його існування. Це дозволить ґрунтовніше дати характеристику поняття «податкова безпека», її характеристик та принципів функціонування.

Економічний аспект податкової безпеки полягає у ступені наповненості бюджетів різних рівнів фінансовими ресурсами, на який впливає низка факторів: рівень розвитку економіки, приріст валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, податкове навантаження на суб'єктів економіки, що залучені у відтворенні. З цього приводу у фінансовій теорії досліджується податкова або економічна ефективність як податків, так і всієї системи оподаткування держави, що і визначає рівень ефективності податкової безпеки. Для більшого розуміння даного аспекту необхідно розібратися що означає ефективність податків, як визначається його рівень.

Теоретично система оподаткування не повинна заважати людям розподіляти свій час та свої ресурси так, щоб це приносило їм максимальну вигоду. Податки, які задовольняють даній умові, називають нейтральними податками – тобто податками, що не підривають структуру споживчих витрат, виробництво в фірмах, що не штовхають індивідів і фірми до ухилення від сплати податків, не створюють зайвого податкового тягаря. Нейтральний податок не штовхає людину витратити більше своїх ресурсів на ділові відрядження, на медичну допомогу, зменшувати витрати на харчування та одяг тільки тому, що відрядження або медичні послуги, наприклад, не обкладаються податками, а одяг і продовольчі товари обкладаються. Податки не повинні змушувати людей і фірми витратити більше часу і грошей на пошуки інвестиційного докладання своїх ресурсів, що начебто знижує тягар податків.

Ефективність податків може бути розрахована шляхом співвіднесення витрат та результатів.

Результатами можна вважати обсяг зібраних податків державою до бюджету, витратами – кошти на стягнення цих податків. З іншої сторони, якщо платник сплатив велику суму податків, то це може спричинити зменшення активності у підприємців та інвесторів, або ж перехід бізнесу в тінь, що в подальшому призведе до зменшення податкових надходжень до бюджету [5, с. 6-8].

Правовий аспект полягає у процесі контролю за податковою системою, створивши умови для справедливого оподаткування суб'єктів суспільного відтворення та декларації цих умов у законах. Крім того, за допомогою регламентованих положень, як дійсного практичного інструменту втілення багатьох програм, можна мінімізувати зловживання при процесі розподілу коштів бюджету. Проте через політично-економічні кризові явища важко уникнути зловживань внаслідок того, що в українському законодавстві існує низка розбіжностей та складностей. Основними складностями є: суперечність двох видів обліку – бухгалтерського та податкового, різностороннє трактування розподілу на витрати та доходи об'єктів оподаткування, неясність схем підрахунку фінансового результату, ЄСВ, податку на прибуток, податку на додану вартість тощо. Як результат вищеперерахованих складностей ускладнюється процес декларування фінансових результатів суб'єктів господарської діяльності, з'являються шляхи умисного та так званого легального ухилення сплати окремих податків та зменшення загального обсягу надходжень до бюджету держави. Як результат, низький рівень податкової безпеки на усіх рівнях її формування.

Соціальний аспект податкової безпеки полягає у ступені захищеності інтересів усіх суб'єктів господарювання – держави, підприємницьких структур та населення, шляхом справедливого оподаткування, податкових преференцій, сплати податків та розподілу податкових надходжень між суб'єктами фінансової системи. Має бути сформована так звана «податкова культура» та норми дисципліни, які забезпечить необхідний рівень податкової безпеки. Соціальна направленість податків має проявлятися через співвідношення прямого та непрямого оподаткування. При чому, пряме оподаткування має переважати, що знизить навантаження на самих споживачів, а в разі ефективних ставок податків ще й активізує виробництво в державі. Крім того, зібрані податки мають ефективно реалізовуватися для вирішення соціально-економічних завдань для задоволення інтересів як держави, так і населення.

Таким чином, лише завдяки стабільному розвитку економіки, суспільства та раціонального використання бюджетних коштів можна досягти необхідного рівня податкової безпеки, який задовольнить інтереси всіх економічних суб'єктів. Проте все це лише можливе при функціонуванні ефективної, дієвої та раціональної податкової системи [3, с. 10].

Ще одним підтвердженням ключового місця податкової безпеки у системі складових фінансової безпеки є ланцюговий характер її впливу, тобто при умові недосконалості податкової безпеки бюджет недоотримає заплановані фінансові ресурси. В результаті постраждає бюджетна безпека, оскільки буде мати місце порушення її рівноваги через недоотримання грошей від сплачених податків. Після того, як сформується дефіцит коштів у бюджеті, постає боргова безпека, оскільки виникне необхідність запозичень та, як результат, скоротяться обсяги золотовалютних запасів, що негативно вплине на стан грошово-кредитної та валютної безпеки.

В свою чергу будь-які різкі та некеровані державою коливання кон'юнктури ринку порушують стабільність на безпеку фондового ринку [2]. Таким чином, через недосконалість податкової безпеки постраждають не лише складові фінансової безпеки, але й буде загроза неможливості реалізації стратегічних планів та завдань держави.

Основним механізмом розвитку стабільної системи оподаткування є податкова політика, яка має забезпечувати достатній обсяг фінансових надходжень до бюджетів різних рівнів, ефективність економіки, справедливого оподаткування та формувати сприятливі умови для інтеграції України у європейське співтовариство.

Тепер необхідно розібратися із проблемами в процесі забезпечення податкової безпеки в умовах економічної нестабільності. Головні чинники, які формують загрози для фінансової безпеки через недосконалість в оподаткуванні та податкової безпеки є високий рівень тіньової економіки, недосконалість нормативно-правової бази, негативне сальдо державного бюджету, відсутність податкової культури, величезні запозичення держави, активне використання інфляційного податку, дискримінація у оподаткуванні, незбалансованість бюджету, неефективне використання бюджетних коштів, постійне недофінансування ключових державних програм, що destabilізовує соціальне та економічне становище країни.

Немало важливим фактором є рівень податкової культури, який показує якою мірою платники податків знають податкове законодавство та дотримуються його [8]. До цього слід віднести правильне обрахування розміру податків, зборів та інших платежів, обізнаність у своїх правах, правильне виконання своїх обов'язків як платниками, так і виконавчими та контролюючими органами.

Лише при тісній співпраці та довірі суб'єктів одним можливо сформувати таку податкову культуру, яка стане фундаментом та можливістю проведення майбутніх реформ податкової системи, дасть змогу створити ефективну національну економіку та забезпечить високий рівень податкової безпеки держави.

Проте в наслідок низки проблем рівень податкової безпеки залишається незадовільним та може бути покращений при умові вирішенні наступних загроз:

- недосконалості системи оподаткування та низькоєфективним адмініструванням податків та зборів;
- монополізація великих стратегічних вітчизняних підприємств суб'єктами з інших країн, що може спричинити значні ризики у разі погіршення загальної економічної в країні та виходом їх з ринку;
- посилення диференціації по регіонам;
- проблема високої тіньової економіки, шляхом винайдення все нових методів ухилення від оподаткування через недосконалість його нормативно-правового врегулювання;
- нестійке економічне зростання та залежність від низки внутрішніх та зовнішніх факторів (політика правлячої партії, диктування умов іншими державами та міжнародними організаціями).

Шляхами зміцнення податкової безпеки може бути сформована ефективна податкова політика, що передбачатиме можливість обрання платниками податків найефективнішого способу сплати податків при умові альтернативності напрямків діяльності.

Висновки з проведеного дослідження.

Для того, щоб забезпечити розвиток економіки нашої держави необхідно дотримуватися усіх без винятку умов відповідності показників податкової безпеки вимогам фінансової безпеки держави. Сут-

тевою загрозою податкової безпеки є політичний та економічний фактори, з якими постійно стикаються державні органи. Тому необхідне постійне дослідження та моніторинг даних факторів, необхідно виробити дієві методи їх нівелювання та вирішення задля досягнення податкової безпеки держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баранецька О. Вплив інфляційного податку на фіскальну безпеку держави / Ольга Баранецька // Фінансово-економічні проблеми розвитку України в умовах ринку: матеріали другої Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та науковців, м. Рівне, (26–27 лютого 2009 р.). – Рівне: РІ ВМУРоЛ «Україна», 2009. – С. 17–20.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : [монографія] / Барановський О. І. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
3. Варналій З.С. Економічна безпека: навчальний посібник / З.С. Варналій // Знання. – 2009. – 647 с.
4. Волошин В. І. Системний підхід до аналізу та забезпечення фінансової безпеки підприємства / В. І. Волошин, В.В. Каркавчук // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: сб. Науч. Тр. – Донецьк: ДонНУ. – 2012. – С. 73-77.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М.М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
6. Іванов Ю.Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю.Б. Іванов, Ю.В. Бережна // Економіка розвитку. – 2010. – № 2 (54). – С. 9-11.
7. Соловійов В. І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави / В. І. Соловійов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 149-152.
8. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: монографія / А. І. Сухоруков. – К. : НІПМБ, 2004. – 117 с.